

UDK: 94:908.396

Asxat BIYKUZIIYEV,

O'zbekiston Milliy universiteti dotsenti vazifasini bajaruvchisi

TDSHU professori, tarix fanlari doktori S.Shadmanova taqrizi asosida

THE SOCIO-ECONOMIC AND POLITICAL SITUATION IN JAPAN BEFORE THE RISE OF THE SAMURAI CLASS

Annotation

In the early Middle Ages, the Japanese islands did not exist as a single political entity. On the islands of Hokkaido and Honshu, there was a constant struggle with the native population of non-Mongolic races - ayn (meaning bear) or emisi. For centuries, Japanese inhabitants pushed them out to the north and occupied their lands. In the early Middle Ages, Japan had a reverent eye on the Tang Dynasty, the most powerful state in the Far East at that time.

Key words: Nara, Heian dziday, Yamabe Shinno Kammu, Fudziwara-no Tanetsugu, "sessō," "kampaku," "kokushi."

СОЦИАЛЬНО-ЭКОНОМИЧЕСКАЯ И ПОЛИТИЧЕСКАЯ СИТУАЦИЯ В ЯПОНИИ ДО ВОЗНИКНОВЕНИЯ САМУРАЙСКОГО СОСЛОВИЯ

Аннотация

В раннем средневековье японские острова не существовали в форме единого политического объединения. На островах Хоккайдо и Хонсю велась постоянная борьба с местным населением, не принадлежавшим к монголоидной расе, - айном (в переводе медведь) или эмиссией. На протяжении веков население Японии вытесняло их на север и захватывало их земли. В раннем средневековье Япония с благоговением смотрела на самую могущественную тогда на Дальнем Востоке империю Тан.

Ключевые слова: Нара, хэйань дзидай, Ямабе Синно Камму, Фудзивара-но Танецугу, "сэссё," "кампаку," "кокуси."

SAMURAYLAR TABAQASI YUZAGA KELGUNIGA QADAR YAPONIYADAGI IJTIMOIIY-IQTISODIY VA SIYOSIY VAZIYAT

Annotatsiya

Ilk o'rta asrlarda Yaponiya orollari yaxlit siyosiy birlashma shaklida bo'lmagan. Xokaydo va Xonsyu orollarida mongoloid irqidan bo'lmagan mahalliy aholi – ayn (tarjimasi ayiq) yoki emisilar bilan doimiy kurash olib borilgan. Asrlar davomida Yaponiya aholisi ularni shimolga siqib chiqarib borgan va ularning yerlarini egallab olgan. Ilk o'rta asrlarda Uzoq Sharqda o'sha zamonning eng qudratli davlati bo'lgan Tan imperiyasiga Yaponiya ixlos bilan nazar tashlagan.

Kalit so'zlar: Nara, xeyan dziday, Yamabe Sinno Kammu, Fudzivara-no Tanetsugu, "sessyo", "kampaku", "kokusi".

Kirish. Yaponiya tarixida Xeyan davri 794-1185-yillarni o'z ichiga oladi. Xeyan (yoki xeyan dziday) so'zi "tinchlik" yoki "barqarorlik" degan ma'noni bildiradi. Bu davrda Yaponiyaning poytaxti Nara shahri bo'lgan. Mamlakatda 1500 dan ortiq buddaviylik ibodatxonalari va 400 ta sintoistik muqaddas qadamjolar ham mavjud bo'lgan. Dastlab imperator Yamabe Sinno Kammu (781-806) poytaxt sifatida mamlakat uchun Nagaokakyo shahrini tanlaydi. Yamasira viloyatidagi yangi shahar zodogon Fudzivara-no Tanetsugu tomonidan barpo etila boshlaydi. Shahar qurilib bitishi bilan imperatorning kichik ukasi Savara uni o'ldiradi. Imperator buning uchun o'z ukasini jazolagan (surgunda ochlikdan vafot etgan). Shahar esa unutilib ketilgan. Garchand bu shaharni qurishda o'n yil davomida bir necha yuz ming kishi mehnat qilgan bo'lsada, mamlakat poytaxti sifatida 784-yildan 794-yilga qadar yuksalgan.

Mavzuga oid adabiyotlar tahlili. Imperator yangi poytaxt Xeyankyo (tinchlik va osoyishtalik) shahrini qurirdi. Ushbu shahar bo'lajak Kiotoning ilk nomi edi. Mamlakat iqtisodiy markazini eski poytaxtdan ko'chirish ehtiyoji paydo bo'lgan edi. Hukumat ayonlari bunga qarshi chiqqan bo'lsada, imperatorni qo'llab-quvvatlashga majbur edilar. Hukmdorning oilasiga kelsak, Kammuning 16 ta katta va kichik xotinlari hamda 32 ta farzandi bo'lgan. Kelajakda uning farzandlaridan tarqalgan urug'lar samuray qavmlariga ham asos bo'lgan.

Aynan IX asrga kelib Yaponiyada samuraylar tabaqasi kurtak ota boshlagan. Fudzivaralar imperator taxtiga ta'sir o'tkazan eng kuchli samuray qavmlari hisoblangan. Yaponiyada 857-yili Fudzivaralardan Yosifusa imperator oilasiga mansub bo'lmasada, bosh vazir unvoniga erishgan. U o'z ukasi Fudzivara Yosimini (o'ng vazir) hukumat boshlig'i lavozimiga tayinlab, o'zi imperator nomidan farmonlar chiqargan. Shu tariqa ushbu urug' imperatorlarga qiz uzatadigan bo'lib qoldi. Kelajakda samuraylar urug'larining yirik vakillari bo'lib, hatto o'zlarining gerbi "mon"ga ega bo'lgan. Qonuniy hukmdor ushbu oila vakillarining farzandlari bo'lishi kerak edi. Shu bilan Fudzivaralar sulolasining uzoq muddatli hokimiyati davri boshlangan.

Fudzivaralar X asrga kelib imperatorlarga to'g'ridan to'g'ri ta'sir o'tkaza boshlaydi. Yaponiyada siyosiy boshqaruv tizimi Xitoynikiga o'xshash bo'lgan. Yaponiyada fuqarolar "ryo", Yaponiya qonunchiligi esa "Kolxu" yoki "Ruydzuyu-Sandeykyaku" deb atalgan. Ushbu qonunlar 3300 ga yaqin moddadan iborat bo'lib, bunda samuray va oddiy dehqonlarning hayot tarzi ham o'z aksini topgan, davlat boshqaruv mexanizmi ifodalangan. Agar imperator yosh bo'lsa, regentga "sessyo" nomi berilgan, yoshi katta bo'lsa, "kampaku" deb atalgan. Bundan tashqari, hukumatdagi vazirlar asosan 2 ga: o'ng va so'l vazirlarga bo'lingan. Har ikkisining mahkamasi alohida-alohida faoliyat ko'rsatgan. Viloyat hokimlari (noiblar), "kokusi" deb atalgan. Viloyatlardagi soliqlar aynan ular tomonidan yig'ib olingan.

Odatda taftishchilarni Yaponiyada “dzuryo” deb atashgan. Mamlakatda yer solig’i “myo” deb nomlangan. Davlat qullari daromadlari ustidan nazorat “kannudzukasa” boshqarmasi tomonidan amalga oshirilgan.

Tadqiqot metodologiyasi. Tadqiqotning uslubiy asosini obyektivlik va tarixiylik prinsipi, fenomenologik va germenovtik yondashuvlar, tizimlashtirish usullari tashkil etadi. Shuningdek, maqoladagi ma'lumotlarni tahlil etishda statistik usuldan ham foydalanildi.

Tahlil va natijalar. Umuman Fudzivaralar davrida davlat yerlari bir umrlik mulk sifatida tarqatilgan. Oqibatda zodagonlar, buddaviy ruhoniylar (ibodatxona) ulkan mulklarga ega bo'lgan. Bunday yerlar “syoen” deb atalgan. Bu yerlar ularga egalik qilayotganlarga katta daromat keltirar edi. Oddiy ziroatchi dahqonlarning iqtisodiy holati achinarli bo'lib qolavergan.

Oqibatda oldin imperator Kotoku (645-650) davrida “Tayka” shiori ostida amalga oshirilgan islohotlar yo'qqa chiqqan. Bu esa mamlakatda yirik zamindorlar paydo bo'lishiga olib kelgan. Ularning mulklarini himoya qilish o'n yollanma o'ziga dehqonlar askarlar xizmatini o'tay boshlashgan. Mulk otadan bolaga meros sifatida o'tgan. Dehqonlar har besh yil davomida davlatdan yer ijara berilmay, davlat yerlari hukmdor sinf qo'lida to'plana boshlagan.

Xeyan davrida askarlikka rekrut tizimi (gundan xeysey) asosida harbiy xizmatga olinar edi. Ularni ro'yxatga olish zodagonlar honadonida tuzilgan kitob asosida amalga oshirilgan. Har bir viloyat mingta askar berishi kerak edi. Bu davrda Yaponiyada 60 ta viloyat mavjud bo'lgan. Bundan ko'zlangan asosiy maqsad Xitoyda hokimiyat tepasidagi Tan imperiyasiga qarshi turish hamda Koreyadagi savdo-iqtisodiy ta'sirni boy bermaslik edi.

IX-X asrlarda sharqiy viloyatlarda yirik qaroqchilar guruhlarini paydo bo'ldi. Tayra Masakado isyoni bunga misol bo'la oladi. U 931-yilga qadar imperator Sudzakuning regenti va Buyuk vaziri (daydzyo-daydzin) Fudzivara Tadaxirani xizmatida bo'lgan. So'ngra Kanto viloyatiga jo'nab ketgan. Tayra Masakado ushbu viloyatda ichki feodal urushlarga va fitnalarga aralashib qoladi.

So'ngra u imperatorning iqtisodiy siyosatiga qarshi chiqib, 935-yil Kavava yonidagi jangda hukumat qo'shinlarini mag'lubiyatga uchratadi. Ammo bu muvaffaqiyat uzoqqa cho'zilmadi. Isyonni bostirish uchun imperator samuraylar qavmlariga murojat qiladi. Bu chaqiriqqa Tayra Masakadoning dushmani Tayra Sadamori va Fudzivara Xidesatolar javob beradi. Samuraylar qo'shini 940-yil Kavaguchi jangida isyonchilarni tor-mor qilgach, bundan keyingi hal qiluvchi jang Kitayama yoki Kodzima yonida bo'lib o'tadi. Bu jang Tayra Masakadoning mag'lubiyati va uning halok bo'lishi bilan tugaydi. Xarbiy xonadonlar ustunlikka (buke) erishgan. Shundan boshlab samuraylar siyosiy maydonda chiqa boshlagan. Isyonchilar va ularni yengganlar ham bukedan chiqqan edi. Yaponiya tarixida Tayra Masakadoni “Birinchii samuray” sifatida ham tilga olinadi.

Isyonni bostirishda samuraylar qatlami o'zini ko'rsata olganligi tufayli davlat ishlariga ta'sir o'tkaza oladigan bo'ldi. Viloyat hokimlarida esa, qaroqchilarga qarshi doimiy qo'shinga ega bo'lish ehtiyoji paydo bo'ldi. Ilgari “Dadzuyokan” dan ruxsatnoma olib, maxsus vazifani bajarish uchun (Xappey Tyokufu) alohida askarlar yollanar edi. Endi “Suybu Kashpu” hujjati asosida viloyat hokimi doimiy xarbiy qismlarni uzoq vaqt ta'minlab turish uchun yollash mumkinligini qonuniylashtirib qo'ygan. Aynan ular samuraylikni ilk ko'rinishlari bo'lgan.

Yaponiyada X-XI asrlarda dehqonlarni markaziy hokimiyat askarlikka chaqirmay qo'yadi. Dastlab samuraylar “suvamono” deb atalgan. Yaponiyadagi “Tayxo ritsuryo” qonuni bo'yicha dastlab samuraylar qariyalarga xizmat

qiluvchi vazifasini bajargan. Keyinchalik jangchi –“busi” tushunchasi yuzaga kelgan. Ilgari samuray boy dehqonlardan kelib chiqqan degan tushuncha keng tarqalgan edi. Ammo uning tarkibida o'rta va kichik qatlamdan chiqqan zodagonlar ham bo'lgan. Emisiylar bilan va qaroqchilar bilan bo'lgan doimiy kurash kelajakda yangi ijtimoiy qatlamni yuzga keltirdi. Samuraylar tarkibiga qochoq qullar, ovchilar, baliqchilar, jamiyatidan ajralib chiqqan ma'lum bir guruhlilar ham qo'shilib ketgan. Buddizm mafkurasiga bunga yo'l ochgan. Ilk samuraylar zodagonlarga xizmat qilishgan (guruch bilan to'lanadigan “koku” evaziga) yoki imperator saroyini (takiguti-no musya) mudofaa qilgan.

Ularning asosiy qurollari uzun kamon va paykon (o'q-yoy) bo'lgan. Ko'pchiligi otliqlarni tashkil etgan. Ot ustidan o'q uzish “Yabusame” deb atalgan. Samuraylar saroy unvonlaridan to'rtinchi rangi darajasigacha ko'tarilishi mumkin edi. Oqibatda harbiy oilalar paydo bo'la boshlagan. Zodagonlarning ajralgan guruhlarini samuraylar qavmlarini yuzaga keltirdi, ayrimlari imperator xonadoniga ham mansub bo'lgan. Misol uchun, imperator Saga (809-823 yy) xonadonida 50 ta farzand bo'lgan. Aksariyati noqonuniy kanizaklardan tug'ilgan va “Minomoto-no ason” unvonini olib, qon asosidagi qondosh shahzoda maqomlaridan mahrum etilgan. Imperator Nimmyo, Montoku, Seyvalar ham noqonuniy farzandlarini saroydan chiqarib yuborgan. Imperator Kammuning bolalari “Tayro-no ason” unvoni bilan quvib yuborilgan. Ushbu urug'lar atrofida samuraylar birlashgan.

Xeyan davrida Xonsyu orolini shimolini zabt etish jarayoni kuchaya bordi. Emisilar (mahalliy aymlar) doimiy kurash olib borgan. 789-yili Subuse yonida imperator qo'shinlari aynlardan mag'lub bo'lgan. Imperator harbiy sarkarda Sakanoue Tamuramaroni qo'mondon etib tayinladi. 796-yili lashkarboshi Mis-u-no Kami, Mis-u Adzeti va Tindzyu “syogun” unvonini olgan. Lekin rasman 797-yili esa “seyi taysyogun” (varvarlarni buysundiruvchi buyuk sarkarda) unvonini olgan. Sakanoue Tamuramaro bir necha xarbiy yurishlarni amalga oshirgan. Emisi yerlarida Isabe-no dzyo Siba-dzyo qal'alarini qurdirgan. Ayrim emissilar bo'ysundirilgan. Yaponiyada ularni “Fusyu” deb atashgan.

Fudzivara Osugu 804-yil imperator Kammudan emissilarga qarshi harbiy kompaniyani to'xtatishni so'raydi. Bu urush xalqqa qiyinchilik keltirayotganini ta'kidlagan. Imperator maslahatchilar bilan kelishib urushni to'xtatgan. Chegara chiziqlari belgilangan. Ular hozirgi “Ivate” va “Akita” prefikturalarining markazidan o'tgan edi. Chegarani qo'riqlash uchun esa samuraylardan foydalanilgan. 1051-yili Yaponiyaning shimolida Osyu viloyatida tarixda “12-yillik urush” nomini olgan ilk urushlar boshlanadi. Yirik samuraylar urug'i Abe markaziy hokimiyat bilan kurash boshladi.

Yaponiya tarixida bu ziddiyat “Osyu dzyuniney kassen” yoki “Dzenkunen-no eki” deb nom olgan. Ushbu urug' Missu viloyatini imperator nomidan deyarli mustaqil tarzda boshqarib kelgan. Abe urug'i kelib chiqishi emissilardan (Ayn) lardan bo'lgan. XI asr o'rtalarida qaysi urug'i imperator g'aznasiga boj to'lamay qo'ydi. 1051-yili imperator buyrug'i bilan Muk-u viloyati hokimi Fudzivara-no Naritoo qo'shin bilan Abelar ustiga yurish qildi. Onikiribe jangida mag'lub bo'ldi. Musu viloyati hokimi etib, Minamoto Yoriyosi tayinlanadi. Uning kelib chiqishi Seyva Gendzi qavmiga mansub edi. Yoriyosi ham kuchli lashkarboshi bo'lishiga qaramay, tez muvaffaqiyatga erisha olmadi. Kinomi yonidagi jangda Abe-no Sadatoodan mag'lub bo'ldi. Minamoto Yoriyosi 1062-yildagina o'z samuraylari bilan Yaponiyadagi harbiy kompaniyani o'z foydasiga hal qila boshladi.

Minamoto Yoriyosi Deva viloyatidan chiqqan Kiyoxara urug'iga tayanib, Abelarning Kuriyagava-no Sak-u va Udoto-no Sak-u qal'alarini egalladi. Ko'p o'tmay Abe-no

Sadato ham asr olinib qatl etildi. Shu tariqa o'n ikki yillik urush tugadi. Shimoliy Yaponiyadagi hududni nazorat qilish Kiyoxara samuraylari qavmi ixtiyoriga o'tdi. Xeyan davrida samuraylik buddizm bilan chambarchas bog'liq bo'lgan. Yaponiya buddaviylikka asoslanib, ular dunyoni yaratilishini uch davrga bo'lib o'rgangan. Buddaviylik ta'limotida "Uch davr" tushunchasi Xitoydan kirib kelgan. Birinchi davri "syobo"(To'g'ri davr) Sidxardxa Shakyamuni Nirvanaga kirganidan keyin 500-yillikni o'z ichiga oladi. Ikkinchisi "dzobo" (Qonun ko'rinishidagi) davr. Uchinchisi "Qonunning tugashi" davri "Eysyo"ning 7- yiliga (1052-yil) to'g'ri kelishi belgilangan edi. O'rtahol va kambag'al dehqonlar buddaviy bo'lgan. Tunday ham buddizm maktabiga Saytyo ismli rohib asos solgan. U Xitoyga sayohat qilgan. Bu yerda u Tyan Tay maktabini ziyorat qilib, nilufar sutralarni Yaponiyaga olib kelgan. Insonni qutqaruvchi uch omilni ta'riflagan.

Barcha tirik mavjudotlar budda ilohiy nurini o'zida mujassamlashtirgan va o'zini qutqarishi mumkin. Buddalar va badxisatvalar doimiy mehnat qilgan, insonlarni qutqarishga intilgan. Falsafa va meditatsiya qutqarilishning ikki qanotiga o'xshatiladi. Hatto imperatorlar tayinlanishida ham urf odatlar

qonun darajasidagi kuchga ega bo'lgan. Rohib Saytyo Kiotodan shimoliy sharqdagi Enryaku Dzi ibodatxonasini quradi. XII asrga borib ibodatxonani 3000 ga yaqin binolari bo'lib, o'z xarbiy raqiblar qo'shiniga ham ega edi.

Yana bir rohib Kukay ("Kobo daisi" – buyuk ustoz) bo'lib, 804-yil Chanyanda bo'lib, u yerda Xueygo ismli rohibning huzurida ta'lim olgan. "Singon" ta'limotini olg'a surgan. Uning tariqati ichida Buddani tana bilan his qilish mumkin, deb ta'riflagan. 806-yili Kukay Kongodu Dzi ibodatxonasini Osakadan uncha uzoqda bo'lmagan Koya san tog'ida quradi. Bu esa buddizmning turli xil mazhablari Yaponiyaga kirib kelishi yanada kuchayishiga olib kelgan.

Xulosa. Yuqoridagi fikrlardan kelib chiqib aytish mumkinki, Yaponiyada samuraylik tabaqasi vujudga kelguniga qadar mamlakatda o'rtaxol dehqonlar ahamiyati osha boshlagan va borgan sari ularning o'rmini boshqa ijtimoiy qatlam – samuraylar egallay boshlagan. Samuraylar ahloqi Xeyan davridagi ijtimoiy-iqtisodiy, siyosiy va ma'naviy hayotda samuraylikning vujudga kelishida o'ziga xos o'rin tutdi. Ularning kuchayishi rohiblarning jamiyat va boshqaruvdagi o'rmini tobora siqib chiqib chiqara boshlagan.

ADABIYOTLAR

1. Weems B.B. Reform, Rebellion, and the Heavenly Way. Tucson: University of Arizona Press, 1964.
2. George Gilmore, Korea from Its Capital (Philadelphia: The Presbyterian Board of Publication, 1892, 300 p.
3. Lulu Frey. Higher Education for Korean Girls. The Korea Mission Field 10, no. 10 (Oct. 1914), p. 307.
4. National History Compilation Committee, ed., Yun Ch'i-ho's Diary, vol. 2 (Seoul, 1974). p. 139.
5. Yoo T.J.. The politics of gender in colonial Korea. Education, labor, and health, 1910-1945. University of California Press, Ltd. London, England, 2008. pp. 43-44.
6. Tongnip shinmun, 1896-yil, 21-aprel soni.
7. Yi Kwang-nin, Han'guk kachwasa yon'gu [A study of the history of Korean enlightenment]. Seoul: Iljogak, 1969. pp. 234-43.
8. Yung-chung Kim. ed., Women of Korea. p. 154.